

Praten zonder onderbrekingen

Foto: Yoka Koopmans

Mike Huiskes promoveerde op een onderzoek naar 'beurtwisselingen' in gesprekken.

Wie kennis heeft genomen van het onderzoek van Mike Huiskes, kan een tijdlang geen normaal gesprek meer voeren. Bij iedere zin die je zegt, wacht je gespannen af: zal mijn gesprekspartner me interrumpen, en zo ja wanneer? Of zal hij juist, zonder een pauze te laten vallen en zonder dat zijn woorden overlappen met de mijne, nauwkeurig aansluiten bij wat ik zeg?

Meestal gebeurt het laatste, en niemand begrijpt precies hoe dat mogelijk is. Neem een eenvoudig en alledaags gespreksfragment uit Huiskes' onderzoek:

Spreker 1: "En hij heeft dat dus uiteindelijk niet gedaan."

Spreker 2: "Ook niet nadat je het hem nog eens had gevraagd?"

Spreker 1: "Nee."

In de opname van dit gesprekje sluit het woord *ook* onmiddellijk aan op het woord *gedaan*. De tweede spreker heeft in zijn hoofd zijn zin dus al geformuleerd op het moment dat de eerste is uitgesproken, en bovendien weet hij precies te voorspellen wanneer dat moment zal zijn.

■ NAADLOOS

Voor zijn onderzoek, waarop hij eerder dit jaar in Utrecht promoveerde, stuurde Huiskes een aantal proefpersonen erop uit met een minidiskrecorder, waarop ze allerlei gesprekken opnamen: via de telefoon of in elkaars aanwezigheid, met zijn tweeën of in een groep. Al die uren gepraat schreef Huiskes uit en analyseerde hij: hoe en wanneer ging de spreekbeurt over van de een naar de ander? In de meerderheid van de gevallen bleken die beurten naadloos op elkaar aan te sluiten.

Kennelijk voelt iedereen feilloos aan wanneer het juiste moment is gekomen om je steentje bij te dragen aan de dialoog. Waarin zit hem dat gevoel nu precies? Volgens Huiskes letten mensen op drie soorten aanwijzingen om te bepalen of de ander bijna klaar is met praten.

Ten eerste is er de zinsbouw. In het bovenstaande voorbeeld is na het werkwoord *gedaan* een complete zin gevormd. Wanneer de tweede spreker al na bijvoorbeeld het woordje *uiteindelijk* of *niet* zou hebben ingezet, had hij kunnen weten dat hij voor zijn beurt zou praten.

■ PASJE

Toch is zinsbouw alleen niet genoeg. In een van Huiskes' opnamen klaagt een vrouw bij twee collega's over het nieuwe elektronische toegangssysteem op kantoor:

Spreekster: "Ik stond daar beneden ... Ik houd mijn pasje ervoor ..."

Collega 1: "Mooi niet."

Collega 2 (tegelijk): "Maar nee."

Spreekster (ook tegelijk): "Maar er gebeurde niets."

Na de eerste, volledig afgeronde zin pauzeert de spreekster een halve seconde. Dat is een lange tijd in een gesprek. Toch vormt die afronding nog niet een voldoende duidelijk teken. Na de tweede zin pauzeert ze nog een hele seconde, en dan beginnen ineens alle drie de deelnemers aan het gesprek tegelijkertijd ongeveer hetzelfde te zeggen. Kennelijk is hier de inhoud de tweede

bepalende factor naast de zinsbouw: het verhaal is klaar, de clou kunnen alle drie de collega's voorspellen.

■ GEDULDIG

Gesprekjes als het volgende, waarin de eerste spreker uitlegt waarom zijn vriend en hij te laat kwamen, gaven Huiskes een aanwijzing voor de derde factor:

Spreker 1: "Omdat hij ook nog naar de poelier moest in de stad."

Spreker 2: "O ja tuurlijk."

De zin van de eerste spreker is na het woord *moest* zowel wat betreft de vorm als wat betreft de inhoud klaar: het stukje *in de stad* had hij ook achterwege kunnen laten. Toch wacht zijn gesprekspartner die drie woorden nog geduldig af voor hij invalt. Dat komt in dit geval door de intonatie: de zinsmelodie strekt zich uit over de hele eerste zin, en *in de stad* wordt in een en dezelfde melodie gezegd als *moest*.

■ HET IS ME WAT

Huiskes ontdekte dat de drie factoren soms ook verschillende functies hadden. Een opsomming kun je ofwel in één adem doen ('Henk was erbij, en Gertjan, en Hans ook') ofwel in door de intonatie duidelijk van elkaar gescheiden stukjes ('Henk was erbij. En Gertjan. En Hans ook.'). Wat betreft zinsbouw en betekenis verandert er dan weinig, maar toch blijken mensen in het tweede geval meer geneigd om korte, ondersteunende dingen te roepen ('Nou nou', 'Het is me wat') dan in het eerste.

Wat hebben we aan dit soort kennis? Volgens sommigen moet er ooit een computer komen die menselijke gesprekken kan voeren; dan is het van belang dat zo'n computer ook kan bepalen wanneer die menselijkerwijs kan invallen in het gesprek. Maar daarnaast is het ook het zoveelste bewijs van hoe vernuftig de mens en de menselijke communicatie in elkaar steken. Ergens in ons hoofd zit een regisseur zelfs de meest alledaagse omgang tussen mensen tot op een fractie van een seconde nauwkeurig vorm te geven. ■